

İlköğretim ve Ortaöğretimde
**Akademik Başarıyı
Anlama ve Artırmak**

Doç. Dr. Münevver MERTOĞLU

Doç. Dr. Münevver MERTOĞLU

**İlköğretim ve Ortaöğretimde
AKADEMİK BAŞARIYI ANLAMA VE ARTIRMAK**

ISBN 978-625-6829-91-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ağustos 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Doç. Dr. Münevver MERTOĞLU

Mertoğlu, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi Teftiş ve Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı'ndan mezun olduktan sonra Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'nde Adli Bilimler dalında doktora eğitimi almıştır. İlköğretim Müfettişliği, İstanbul Teftiş Kurulu Başkanlığı, İstanbul MEM'de Avrupa Birliği Projelerinden ve programlardan sorumlu Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. 2006-2007 Öğretim yılında bir yıl Amerika Birleşik Devletleri-Ohio Kent State Üniversitesi Şiddeti Araştırma ve Önleme Enstitüsü'nde (ISPV: Institute for the Study and Prevention of Violence) misafir araştırmacı olarak görev yapmış ve bu süre içinde "Şiddetin Okula Bağlı Nedenleri ve Alınabilecek Stratejik Önlemler" konulu Türkiye-ABD karşılaştırmalı araştırmayı yürütmüştür. 2007-2008 yılları arasında İstanbul Valiliği- ARGE Koordinatörü olarak yürüttüğü görevi sırasında korunmaya muhtaç çocuklar ve okullarda şiddetin önlenmesi ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur. 2009 yılında İstanbul Kültür Üniversitesi'nde Yrd. Doç. Dr olarak göreve başlayan Mertoğlu, İstanbul Kültür Üniversitesi CEHAMER (Ceza Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi) bünyesinde "Şiddeti Araştırma ve Önleme Birimi"nin oluşturulmasını sağlamış olup, halen bu birimin başkanlığını yürütmektedir. 2005 yılından itibaren kontrol edilemeyen öfke ve şiddet ile ilgili çalışmalarını sürdüren Mertoğlu, İstanbul, İzmir ve Ankara illerinde Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Akademik Başarının Arttırılması ve Okul Devamsızlığının Azaltılması ile ilgili kontrol grupları ile kurgulanmış deneysel araştırmaları yürütmüştür. Söz konusu araştırma projeleri kapsamında 2600 öğrenci velisi ve 2300 öğretmen ve yöneticiye eğitim verilmesini sağlamıştır. Verilen eğitimlerin bilimsel olarak değerlendirilmesinde, eğitimlerin verildiği okullarda disiplin olaylarının ve devamsızlığın azaldığı, öğrencilerin akademik başarılarının anlamlı ölçüde arttığı görülmüştür. İstanbul Kültür Üniversitesi-İstanbul Valiliği ve İETT Genel Müdürlüğü işbirliği ile 7000 İETT sürücüsünün eğitimini kapsayan "İstanbul'da Güvenli Yolculuk Projesi'ni hazırlamış ve yürütmüştür. Başta "öfke kontrolü" olmak üzere çeşitli konularda metrobüs ve otobüs sürücülerine iki yıl süre ile verilen eğitimlerin sonucunda, trafik kazalarının ve yolcu şikâyetlerinin azaldığı tespit edilmiştir. Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi amacı ile tüm Türkiye'nin gönüllü AVM'lerinde bilgilendirme afişlerinin görüntülediği projenin hazırlanması ve yürütülmesinde görev almıştır. Mahkemeye intikal eden aile içi şiddet olayları ile ilgili dosyaların incelenmesi ile sanık ve mağdur profili çıkarılmıştır. 2011 yılında misafir araştırmacı olarak ABD-Cleveland Case Western Reserve University (Mandel School of Applied Social Sciences) 'de okullarda şiddetin önlenmesi ile ilgili çalışmalar yürütülmüştür. 2009 yılından itibaren İstanbul

Kültür Üniversitesi CEHAMER-Şiddetin Araştırılması ve Önlenmesi Seksiyonu olarak aile, okul, işyeri, spor, cezaevleri ve yaşamın diğer alanlarında şiddet ve öfke kontrolü ile ilgili araştırma ve eğitimlerini sürdürmektedir. Hukuk Fakültesi'nde "Öfke Kontrolü ve Kriz Yönetimi" dersi yanında lisans ve lisansüstü dersler vermektedir. Özellikle çocuğa ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi, öğrencilerin akademik başarılarının artırılması ile ilgili çok sayıda araştırma ve makaleleri bulunan Mertoğlu'nun "Aile,Okul, İşyeri, Spor,Cezaevleri ve Yaşamın Diğer Alanlarında Öfke Kontrolü" ile "Şiddetin Kökünü Kazımak" adlı kitap ile çok sayıda yayımlanmış kitap bölümleri ve makaleleri bulunmaktadır. Görevini halen İstanbul Kültür Üniversitesi öğretim Üyesi olarak sürdürmektedir.

ORCID No: 0000-0002-5900-7116

ÖN SÖZ

Eğitim sürecinde akademik başarı, yalnızca başarı testlerinden alınan sonuçları ifade etmez. Başarılı bireylerin aynı zamanda yaratıcı, üretken, karşılaştığı sorunları çözebilen, bilimsel düşünme ve muhakeme etme becerilerine sahip olması beklenir. Ayrıca akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin, başarının hazasını tadıp keyif aldıkları, akademik başarısı düşük olan öğrencilerin ise öğrenme motivasyonu ve mutluluklarının düştüğünü gösteren araştırmalar, akademik başarının yalnızca başarı kavramı ile sınırlandırılmaması gerektiğini göstermektedir.

Özellikle lise ve üniversiteye geçiş sınavındaki başarı, Türkiye'deki öğrenciler için neredeyse bireylerin tüm yaşamını belirleyecek bir öneme sahiptir. Velilerin pek çoğu imkânları doğrultusunda çocuklarının bu sınavlarda başarılı olabilmeleri için ellerinden gelen desteği vermeye çalışmaktadır. Ancak önemli olan, bu desteğin nasıl olması gerektiğinin bilinmesidir. Pek çok öğrenci, okuldaki eğitimin yanında kurslar ve özel derslerle desteklendiği halde istediği başarıyı elde edememektedir. 2022-23 Öğretim yılında üniversiteye giriş sınavlarında 100.000 öğrencinin "sıfır" alması ise çok üzücüdür. Türkiye'deki öğrencilerin de katıldığı PISA, TIMMS ve PIRLS gibi uluslararası sınavlarda alınan puanlar, bu sınavlara katılan ülkedeki öğrencilerin ortalama puanlarının altındadır. Söz konusu sınavlarla ilgili diğer bir sonuç ise, Türkiye'de okullar arası başarı farklılıklarının önemli boyutlarda olmasıdır.¹ Bu durum, "Öğrencilerimizin başarısı neden düşük, eksikliklerimiz nelerdir? Neler yapılabilir?" sorularını gündeme getirmektedir. Öncelikle akademik başarıyı anlamak, akademik başarıda belirleyici olan etkenlerle ilgili geniş ölçüde bilgi sahibi olmak, öğrenci, öğretmen, veli ve okul yöneticilerinin işbirliği ile ilerlemek gerekir.

İyi yetişmiş insan gücü, en önemli zenginlik kaynaklarımızdan biridir. Akademik başarısı yüksek olan bireyler, kendi refah ve mutluluklarına katkı sağlarken, topluma ve insanlığa da önemli katkılar sunabilmektedirler. Öğrencilerin, başarıları ile ailelerine ve topluma yük olmamaları ise diğer önemli katkıdır. Özetle akademik başarı, bireylerin tüm yaşantısını olumlu yönde değiştirme gücüne sahiptir. Bu nedenle üzerinde çalışılmayı, alınan sonuçların, bu konuda sorumluluğu olan kişi ya da kurumlarla paylaşılmasını hak etmektedir.

Akademik başarı, yalnızca öğrencilerin çok çalışması ile elde edilebilecek bir kazanım değildir. Bireyin kendisi, ailesi, sosyal ve ekonomik faktörler, okul, öğretmen ve okul yöneticileri ile ilgili olmak üzere, çok sayıda paydaşın etkileri vardır. Eğitim sistemi içinde tüm bu değişkenlerin etkisi incelenmeli ve gereken önlemler

1 MEB (2019). PISA 2018 Türkiye Ön Raporu. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi, No:10, Ankara

alınmalıdır. Bu durum, ülkelerin eğitim politikalarını geliştiren yetkililere, ebeveynlere, eğitimcilere ve akademisyenlere önemli sorumluluklar yüklemektedir.

“Sağlıklı, başarılı, mutlu ve topluma yararlı olacak bireyler nasıl yetiştirilebilir?” konusu, bireylerin eğitiminde sorumluluğu olan herkesin ilgilenmesi gereken önemli bir konudur.

Kitabın hazırlanmasında, akademik başarının desteklenmesi ile ilgili uzun yıllar süren araştırma ve uygulamaların esin kaynağı olmuştur. Özellikle ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde, öğrencilerin akademik başarıları, sağlık ve mutluluklarının artırılması üzerinde çalışılmıştır. Bu amaçla geliştirilip uygulanan projeler, İstanbul Kültür Üniversitesi CEHAMER ve MEB işbirliği ile 12 yıl boyunca farklı il ve ilçelerde uygulanmıştır. Öğrencilerin sağlıklı, mutlu ve başarılı olmalarına, okul terki ve devamsızlığın azaltılmasına katkı sunan projelerde, yıl boyunca öğretmen, yönetici ve öğrenci velilerine, alan uzmanı olan öğretim üyeleri tarafından eğitimler verilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde, öğrencilerin akademik başarılarının anlamlı ölçüde arttığı, okul devamsızlığının azaldığı görülmüştür. Tüm bu çalışmalar öğrencilerin başarıları ve mutluluğunun artırılmasında çaresiz olmadığımızı göstermektedir.

Öğrencilerin akademik başarıları, yalnızca Türkiye'nin değil, tüm Dünya ülkelerinin yakından ilgilendiği ve üzerinde çalıştığı bir konudur. **Yurt içi ve yurt dışı literatür incelendiğinde, konu ile ilgili binlerce ifade edilebilecek araştırmanın yapıldığı görülür. Ancak, ebeveynlerin, öğretmen ve yöneticilerin, öğretmen adaylarının, hatta öğrencilerin söz konusu araştırma sonuçlarına bir arada ve sistematik olarak ulaşabilmesi oldukça zordur.** Bu kitabın, alandaki önemli bir boşluğu doldurması, çocuğun gelişimi ve akademik başarıları ile ilgilenenlerin, gerekli bilgilere bir arada ulaşmasına olanak sağlaması ümit edilmektedir.

Bu amaçla, önce akademik başarıyı etkileyen faktörler sınıflandırılmıştır; Kitabın 1. Bölümünde “Öğrencinin kendisinden kaynaklanan faktörler” ele alınmıştır. Bu bölümde başarıdaki rolü çok tartışılan zekâ üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. II. Bölümde “Aile ve sosyo-ekonomik faktörler”, III. Bölümde “Okul ile ilgili faktörler”, IV. ve V. Bölümde “Öğretmen ve Okul yöneticileri ile ilgili faktörler” in öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkileri ve alınabilecek önlemler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Her başlık altında değerlendirilen konular, yurt içi ve yurt dışında yürütülen bilimsel araştırmalara dayandırılarak incelenmeye çalışılmıştır. Hemen her yönüyle akademik başarının incelenmeye çalışıldığı bu kitapta, konu ile ilgili araştırmalarından yararlandığım araştırmacı ve bilim insanlarına emek ve katkıları için teşekkürü borç bilirim.

Kitabın yazılmasındaki en önemli motivasyonum, öğrencilerin mutluluğu ve başarısına katkı sunmak olmuştur. Bu çalışmanın, akademik başarının artırılması konusunda, ebeveynlere, öğretmen ve yöneticilere, öğretmen adaylarına daha önemlisi, öğrencilere önemli katkılar sağlaması ümit edilmektedir.

Kitabımın ortaya çıkmasında çok önemli payı olan Prof.Dr. h.c.mult.Bahri ÖZTÜRK'e, akademik başarının artırılması ve okul devamsızlığının azaltılması amacı ile okullarda yürütülen projelerde, uzman oldukları alanlarda eğitim veren çok kıymetli hocalarımıza, çalışmaya katılan yönetici, öğretmen, veli ve öğrencilere, her zaman olduğu gibi beni yüreklendiren ve desteğini esirgemeyen Sevgili Annem'e, teşekkür ederim.

Doç. Dr. Münevver MERTOĞLU

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Giriş.....	xiii
Öğrencilerin Akademik Başarılarını Etkileyen Faktörler	xv

1. BÖLÜM ÖĞRENCİ İLE İLGİLİ FAKTÖRLER

Zekâ ve Akademik Başarı.....	1
Zekâ Türleri.....	3
Duygusal Zekâ ve Akademik Başarı.....	4
Sosyal Zekâ	7
Kültürel Zekâ	8
Zekânın Ölçülmesi.....	9
Duygusal Zekâ Ölçekleri.....	10
Sosyal Zekâ Ölçekleri	11
Kültürel Zekâ Ölçekleri	12
Akademik Başarı –Bilişsel Zekâ İlişkisi	13
Duygusal Zekâ ve Akademik Başarı	15
Kültürel Zekâ ve Akademik Başarı	17
Öğrencilerin Yetenekleri ve Akademik Başarı	20
Özel Yetenekli Bireylerin Tanılanması	22
Özel Yetenekli Çocuklar Başarısız Olabilir mi?	24
Özel Desteğe İhtiyaç Duyan Öğrenciler ve Akademik Başarı.....	26
Öğrencilerin Duyuşsal Özellikleri ve Akademik Başarı.....	27
Öğrencilerin Derslerle İlgili Tutumları	28
Özgüven-Öz Yeterlik Algısı	30
Öğrencilerde İlgi ve Motivasyon	32
Başarısızlık Kaygısı, Akademik Başarıyı Nasıl Etkiliyor?	36
Sınav Kaygısı Nasıl Azaltılabilir?.....	38
Deneme Sınavlarının Sınav Kaygısı ve Akademik Başarı Üzerindeki Etkileri.....	40
Öğrenci Mutluluğunun Başarıya Etkisi	40
Öğrenci Mutluluğunu Etkileyen Faktörler.....	43
Öğrencilerin Okula Aidiyet Duyguları Akademik Başarılarını Nasıl Etkiliyor? ..	45
Okul Tükenmişliğinin, Akademik Başarı Üzerindeki Etkileri	46
Ergenlerde Öfke, Saldırganlık ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler	49
Akran Zorbalığı ve Siber Zorbalık	50
Akran Zorbalığının Nedenleri.....	52
Öğrencilerin Zaman Yönetimi Becerileri ve Akademik Başarı.....	54

İnternet Bağımlılığının Başarıya Etkisi	56
Öğrencilerin Öğrenme Stilleri	57
Öğrencilerin Çalışma Alışkanlıkları.....	60
Akademik Ertelemenin Sınav Başarısına Etkisi	63
Öğrencilerin Fiziksel, Sportif ve Ders Dışı Etkinliklere Katılmalarının Akademik Başarı Üzerindeki Etkileri.....	64
Okulöncesi Eğitimin, Gelecek Yıllardaki Akademik Başarı Açısından Önemi	68

2. BÖLÜM

AİLE, SOSYO EKONOMİK FAKTÖRLER VE ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARI

Öğrencilerin Aile Yapıları.....	74
Aile İçi Şiddetin Etkileri	74
Anne-Baba Eğitim Düzeyi	75
Sosyo-Ekonomik Faktörler	76
Beslenmenin, Çocukların Akademik Başarıları Üzerindeki Etkileri	79
Ergenlik Döneminde Beslenme.....	81
Uyku Kalitesi ve Akademik Başarı.....	82
Uyku Kalitesi Ölçülebilir mi?	84
Aile Katılımı ve Öğrencilerin Akademik Başarısı.....	84
Anne-Babanın Çocuklarından Beklentileri.....	85
Anne-Babanın Çocuklara İlgisi	86
Anne-Babaların Kullandığı Ödül ve Cezalandırma Yöntemleri ile Çocuklarının Akademik Başarıları Arasındaki İlişki.....	88
Ödül ve Ödül Türleri	89
Sözel-Duygusal Ödül.....	89
Etkinlik Temelli Ödül.....	90
Somut Ödül.....	90
İzin Verme Ödülü	90
Ceza.....	91
Ceza Türleri.....	91

3. BÖLÜM

OKUL İLE İLGİLİ FAKTÖRLER VE AKADEMİK BAŞARI

Okulun Fiziki Şartları	93
Okul İklimi ve Okul Kültürü	96
Okulda Disiplin Sorunları ve Şiddet	97

Okul Ortamında Ödül ve Cezanın, Olumlu Davranışlar ve Akademik Başarıları Üzerindeki Etkileri	98
Okulda Cezalandırılma	99
Akademik Başarıda Ev Ödevlerinin Rolü	102
Öğrenci Devamsızlığı, Yasal Düzenlemeler ve Akademik Başarı	104
İlköğretim Okullarında Öğrenci Devamını Engelleyen Nedenler	106

4. BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINDA ÖĞRETMENİN ROLÜ

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri	111
Öğretmenlerin Öğrencilerine Karşı İlgi ve Tutumları	115
Öğretmenlerin Empati Düzeyleri, Öğrencilerin Akademik Başarılarını Nasıl Etkiliyor?	117
Empati Duygusu Nasıl Geliştirilebilir?	119
Empatinin Ölçülmesi	120
Öğretmen Mutluluğu ve Motivasyonunun, Öğrencilerin Akademik Başarıları Üzerindeki Etkileri	121
Öğretmen Motivasyonu	122
Öğretmen, Motivasyonunu Nasıl Arttırılabilir?	127
Sınıf Yönetimi ve Akademik Başarı	129
Kanıt Temelli Öğretim Stratejisi	131
Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımı	131
İşbirliğine Dayalı Öğrenme	132
Oyunlaştırılarak Öğrenme	133
Öğretim Teknolojileri Kullanmanın Akademik Başarı Üzerindeki Etkileri	133
Yapay Zekâ Teknolojisinin Eğitimde Kullanımı, Başarıyı Nasıl Etkiler?	134
Metaverse ve Eğitim	135
Öğretmenlerin Öğretme Stillerinin, Öğrencilerin Akademik Başarıları Üzerindeki Etkileri	136
Öğrencilerin Akademik Başarisında, Uygun Ders Materyalleri ve Öğretim Yöntemlerini Kullanmanın Etkileri	139
Öğretmenin Öğrencilerle İletişimi	140
Öğretmen-Öğrenci İlişkilerinde Güven	140
Öğrencilerin Derse Katılma ve Akademik Başarılarında Öğretmenlerin Rolü	142
Kolektif Öğretmen Yeterliği	143
Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisi	144

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri, Öğrencilerin Akademik Başarılarını Nasıl Etkiliyor?..... 145

5. BÖLÜM

OKUL YÖNETİCİLERİNİN, ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINDAKİ ROLLERİ

Okul Yöneticilerinin Mentorlük Rollerinin Öğrencilerin Akademik Başarıları Üzerindeki Etkileri 150

Okul Müdürlerinin Vizyoner Liderlik Davranışları 152

Okul Müdürlerinin Yönetsel Davranışları ve Öğrencilerin Akademik Başarıları 153

Yönetici, Öğretmen ve Öğrenci Velilerine Verilecek Hizmetiçi Eğitimle Öğrencilerin Akademik Başarılarını Artırmak (Uygulanmış Bir Model) 154

Kaynakça..... 159